PUČKA SVEUČILIŠNA PREDAVANJA.

Mladenački sudovi.

Predavao 24. siječnja 1918.

Dr. Josip Šilović.

Cijena 50 filira.

Prihod u korist siročadi u ratu poginulih hrv. junaka.

Naklada središnjega zemaljskoga odbora.

Zagreb 1918.
Tisak kr. zem. tiskare.

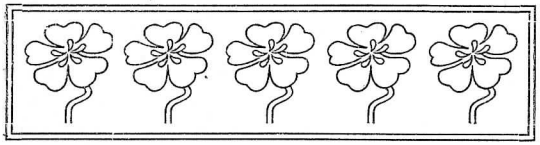

U svim kulturnim državama opaža se, da se zapuštenost mladosti sve više širi, te joj se posvećuje sve veća pažnja.

Teška borba za opstanak i rad žena u industriji oduzeše djeci ugodnost doma i baciše je na gradsku ulicu, osobito usljed mizerije radničkih stanova, čiju je užasnu sliku u Zagrebu Miroslav Krleža u »Narodnoj zaštiti« tako majstorski opisao ovim riječima:

»U Zagrebu stanuju tisuće ljudi u kuhinji. U kuhinji, gdje se štednjak dimi, gdje stoje lavori s prljavom sivkasto osapunjenom vodom, gdje po šestero djece spava u jednoj postelji bez ponjava, pokriveno nekim razderanim ćebetom, koje je ostalo od parnuloga kljuseta kakva staroga strica — umrloga fijakeriste. U takvim kuhinjama okna su uvijek polupana i oblijepljena masnim starim brojevima »Dom i Svijeta« — pod je užasno blatan (ne pere se) a i kokoši čeprkaju i isparuju se i smrade. Tri postelje stoje u takvoj kuhinji, a ljudi su blijedi — kao bolesne gljive u pivnica-

ma. I djeca sva su škrofulozna, noge su im krivuljasto savijene — kašlju — prozirna su i gladuju. Kruha nijesu već tri mjeseca jela — a u predvečerje, kad padne suton, boje se tmice i plaču, jer nema svijetla. U takvim kuhinjama stanuju tisuće udovica, matera, žena, baka, teta, prileţnica i jadnica, koje kao kakve bolesne sjene idu u prvo praskozorje u tvornice. I trudne su te prileţnice i žene i udovice, te biju djecu i svadjaju se s gazdama i policijom i piju. Obezumile su i piju — i u tavim kuhinjama miriše po šljivovici i rumu. Gdjegdje, u kojem kutu zgurio se kakav starkelja. Invalid još od sedamdeset i osme godine. On je podstanar kod udovice jednoga kožarskog radnika. I premda njen muž već tri godine trune negdje kod Nadvorne na haličkim ravnicama pod kakvom brezom — u kuhinji još uvijek vise kao žalosni stjegovi neke zelene pregače pokojnoga i isparuju kiseljasti ogavni vonj šiške. I taj invalid — podstanar — kod udovice, koji nema nogu, a negdje pri jednom mostu kod Maksimira — prosjači — i krade repu po poljima u jesen, i od te pokradene repe preko zime živi (jer od K 6 mirovine to se ne da) taj je invalid iznajmio jednu postelju jednoj obitelji (žena i dvije djevojčice) bjegunice iz Gorice. Dakle podstanari kod podstanara invalida od sedamdeset i osme, a svi kod udovice kožarskoga radnika — koja ima troje djece — a dvorkinja je negdje na Prilazu, i to je sve u kuhinji. A to i nije kuhinja nego nekakva daščara — kroz koju duva i puše, gdje su zidovi

vlažni, da s njih kaplje, gdje ima parcova i gamadi i paučine i gdje je užas. To nijesu opeke. To je neko razmočeno blato — i slama proviruje iz blata — i sve se puši — sve propada.«

Posljedice alkoholizma u velike doprinašaju zapuštenosti.

Dijete je često svjedokom ćudoredne pokvarenosti svoje okolice i besramnoga shvaćanja njenoga, kojoj je i surovost u riječi i činu nješto običnoga.

Pojavi hereditarno opterećene djece, odrasle u okuženoj okolici, djece zlostavljene, ostavljene, zapuštene i konočno zločinačke, stoje u medjusobnom savezu. Zapuštenost radja zločinca, a ovaj djecu, koja polaze njegovim tragom. Nevolja radja nevolju, degeneracija degeneraciju.

Zlo uplivaju na djecu i jake socijalne razlike, najpače izmedju velike bijede i rafiniranoga luksusa u velikim gradovima.

U vrijeme rasta, u vrijeme razvoja izmedju djetinstva i muževne dobi prevaljuje mladenačko lice težak put prilagodjivanja na socijalnu okolinu, najpače u doba kad stupa u posao, koji postavlja na nj osobite zahtjeve.

Zahtjev za zabavom i uživanjem, probudjeni spolni nagon tjeraju ga često i na djela kaznenim zakonom zabranjena, a negativnih motiva, koji bi ga od toga odvraćali, koji bi ga suzdržavali od zla, u njega nema, ili su vrlo slabi, dok u zrelijoj dobi ovi motivi postaju snažnim.

U mladosti manjka potpuno razvit razum, promišljanje, životno iskustvo, uvidjanje posljedica djela, a prije svega ćudoredna zrelost.

Naš kazneni zakon stoji na stajalištu rimskog i kanonskoga prava. Po ovim pravima bijahu djeca do navršene 7. godine nekažnjiva, od 7. do 14. imalo se prosuditi, da li su kadra dolozno raditi, to jest, da li su kadra hotice i znalice počiniti zlo djelo, a od 14. do punoljetnosti kazne se samo blaže.

Po našem kaznenom zakonu su djeca do 10. godine nekažnjiva; od 10. do 14. vrijedi načelo: malitia supplet aetatem, jer zakon zaključuje od težine kažnjivog djela na pokvarenost djeteta, budući da ga kazni, ako je počinilo zločin, a ne kazni ga, ako je počinilo prestupak ili prekršaj.

Kazneni zakon naš pozna i spram mladosti samo jedno načelo, odmazdu, samo jedno sredstvo, kazan.

Ova dvije hiljade godina stara metoda treba da se zamjeni drugom boljom.

Nevalja u našem kaznenom zakonu nepomična granica izmedju doraslosti i nedoraslosti sa navršenom 14. godinom, jer se svako dijete ne razvija jednako ni duševno ni tjelesno.

Francuski kaz. zakon odredjuje u čl. 66.: »Lorsque, l' accusé aura moins de seize ans, s'il est décidé, qu'il a agi sans discernement, il sera acquitté; mais il sera, selon les circonstances, remis à ses parents, ou conduit dans une maison de correction,

pour y être élevé et detenu pendant tel nombre d'années que le jugement déterminera, et qui toutefoi ne pourra excéder l'époque ou il aura accompli sa vingtieme année«.

Čl. 67. »S'il est décidé qu'il a agi vec discernement, les peines seront prononcées ainsi qu'il suit«.

Prema tome postavlja on samo dobnu granicu do navršene šestnaeste godine, te ostavlja sucu da od slučaja do slučaja prosudi, da li je biće do te dobi dozrelo do spoznaje kažnjivosti svoga djela ili nije; ako jest, sudi ga na kazan, ako nije, odrediti će prema prilikama, da se ili preda svojim roditeljima, ili u popravilište najdulje do navršene dvadesete godine.

Pogreška je ovoga zakona, što nije postavio dobi, do koje je dijete posvema nesposobno za ubroj, jer je pečalno i zlo djeluje, kad se malena djeca vuku pred sud, da se ispita njihova rasudna snaga.

Bolji je u tom pogledu njemački kazneni zakon, po komu do navršene dvanaeste godine dijete ne može biti potegnuto kazneno na odgovornost. Od navršene dvanaest do navršene osamnaeste godine imade sudac u svakom pojedinom slučaju da odluči kao i po francuskom zakonu, da li je počinitelj dozrio do spoznaje kažnjivosti svoga djela.

Pravna je znanost dokazala, da je i ovaj sustav neispravan. Da se uzmogne nekomu u grijeh upisati izvjesno djelo i on radi njega kazniti, nije dovoljno, da je

znao što radi, da je znao, da je kažnjivo ono, što radi, već se za to traži i ćudoredna otporna snaga, koje, kako smo vidjeli, u djeteta nema.

Druga je pogreška njemačkoga zakona, da je prenisko uzeo dobu, kada prestaje kaznena nedoraslost i nekažnjivost, sa navršenom dvanaestom godinom.

Djeci do navršene četrnaeste godine bezuvjetno manjka ćudoredna zrelost, koja nam jedina daje otpornu snagu protiv kušnje zla. Ovakova djeca ne spadaju nikada na optuženičku klupu; ona se ne smiju kazniti, jer nisu ništa skriviti mogla, već ih valja odgajati, valja im nadoknaditi ono, što je kod njih propustila porodica.

Mladenačko doba do navršene osamnaeste godine ispravno je uzeto, jer se istom sa navršenom ovom godinom može mirne duše uzeti, da je životno iskustvo dalo mladom čovjeku ne samo spoznaju nego i ćudorednu zrelost, da se može oprijeti kušnji zla, da su negativni motivi u njega tako ojačali, da nije više igračkom mladenačke strasti i lahkomislenosti.

Austrijska je osnova od godine 1917. o mladenačkom kaznenom pravu usvojila ova načela i postavlja kaznenu nedoraslost i nekažnjivost do navršene četrnaeste godine, a mladenačku dobu, u kojoj ima svaki put sudac prosuditi, da li je okrivljeni kazneno odgovoran ili nije, do navršene osamnaeste godine.

Austrijska je osnova posve prihvatila zahtjev znanosti, da o kažnjivosti mladenačkoga počinioca nema odlučivati samo činjenica, da li zna što radi, već i činjenica ćudoredne zrelosti.

Ona odredjuje da počinilac u ovoj dobi nije kazneno odgovoran, ako spram stanju svoga razvoja nije kadar uvidjeti nepravdu svoga djela ili nije kadar prema toj uvidjavnosti raditi. (§ 2.)

Prema tome se traži za kaznenu odgovornost mladenačkog lica ne samo uvidjavnost nego i sposobnost raditi prema njoj, a to može samo onaj, čija je otporna snaga spram kušnje zla tolika, da ga njegove strasti ne tjeraju neminovno na zlo.

Reći će se, da se to može i kod starijega čovjeka dogoditi, osobito ako je vrlo strastven. Ali stariji se je čovjek mogao ćudoredno razviti; on je za to imao i prilike usljed životnoga iskustva i vremena. On je mogao iskusiti i na sebi i na drugima, do čega vodi popuštanje strastima i rad prema njihovom impulsu bez zreloga promišljanja. Kod mladenačkoga lica svega toga nema. Tuj su strasti vanredno jake, razbor slab, a životno iskustvo nikakvo.

Nije li mladenačko lice kazneno odgovorno, riješiti će ga kazneni sudac od optužbe i predati zaštitnom odgoju, ako ga smatra nužnim ili radi toga, da se popravi, ili radi toga, da izbjegne zapuštenosti.

Istaknuti mi je ovdje, da austrijski zakonodavac, slijedeći zahtjev najnovije nauke, mesto starijega izraza »prisilni uzgoj«, koji rabi i hrvatski zakon od 6. veljače 1902. o prisilnom uzgoju nedoraslih, upotrebljava izraz »zaštitni uzgoj«.

Izraz »prisilni uzgoj« napušten je u znanosti radi toga, što sadrži u sebi misao prisile sa strane državne vlasti, što mladome licu kasnije u životu može samo škoditi, jer ga izvrgava prigovoru njegovih drugova, da je prisilno uzgojen, jer je bio u mladosti nevaljao.

S istoga je razloga napušten i naziv »popravilište«, te je zamjenjen sa riječju »zavod«.

Dapače i onda može kazneni sud odustati od dosudjenja kazni, ako je mladenačko lice prvi put proglašeno krivim radi djela, koje je počinilo iz objesti ili nepromišljenosti, kada je na to djelo zaprećena kazan globe do 1000 kruna ili kazan slobode do 3 mjeseca te mjesto svake kazni podijeliti počiniocu strogu opomenu (§ 4.).

U ovom slučaju ne treba zaštitnoga uzgoja, jer se ne radi o pogibelji zapuštenosti i pokvarenosti, budući da je mladenačko lice počinilo djelo iz objesti ili iz mladenačke lakomislenosti.

Počini li mladenačko lice kažnjivo djelo, za koje je zaslužilo kazan slobode do tri mjeseca, sud ga ne će suditi na ovu kazan, nego na zaštitni uzgoj, ako drži, da je zaštitni uzgoj bolji za njegov popravak, ili za to, da se izbjegne njegovoj zapuštenosti (§ 5.).

Ovdje se radi o počinjenju djela s jednoga od razloga, koji upućuju na zapuštenost i zanemarenost madjahnoga lica, te će s toga razloga biti redovno podesniji za

budućnost njegovu zaštitni uzgoj nego li kazan, koja ga žigoše žigom, da je bio u zatvoru i oteščava, a često i onemogućuje njegov popravak i čestit i pošten život.

Bude li osudjen na kazan slobode dulju od tri mjeseca, izreći će sud u osudi, da se nakon kazni imade osudjeni dati na zaštitni uzgoj, ako mu se ova mjera bude činila nužnom, da se osudjenik popravi ili da se izbjegne njegovoj zapuštenosti (§ 6.).

Zaštitni uzgoj traje najdulje do navršene 21. godine.

Meni se ova odredba austrijske osnove čini nepodesnom, jer po mome dubokome uvjerenju, crpljenom na životnom iskustvu, ne samo da ne vodi k svrsi, već sprečava polučenje njeno.

Čemu zatvarati mladenačko lice u uzu, makar i odijeljeno od odraslih uznika, u kojoj se može samo još više pokvariti, kada se poslije ovršene kazni slobode predaje na zaštitni uzgoj, koji može da potraje do navršene dvadeset i prve godine života. Ta već zaštitni uzgoj oduzima njegovim roditeljima i njemu pravo, da odabiru način njegovog odgoja, te se taj razvija prema odredbi državne vlasti. Ova je mjera državne vlasti dovoljna, da odvrati i ovo mladenačko lice i druga od počinjenja kažnjivih djela, a drugi razlog gornjoj odredbi nije mogao ni biti, jer se ne može uzeti, da je time htjela zadovoljiti odmazdnoj pravednosti, o kojoj kod mladosti ne može biti ni govora. Nije pravedno mladost zatvarati u uze, jer ona nije kriva što nije uzgojena, niti je pravedno otegoćivati

joj ili dapače onemogućiti uzgoj zatvaranjem, već je pravedno, da država i društvo nadomjesti ono, što su propustili roditelji, a to je valjan uzgoj.

Zatorni upliv kratkotrajne kazni slobode na mladjahno lice uvidja i sama osnova, jer uvadja uvjetnu osudu za njih, ako su osudjena na globu od najviše hiljadu kruna ili na kazan slobode od najdulje tri mjeseca (§ 10.).

Dodje li naime sud do uvjerenja, da ne treba ovršenja kazni, da se počinitelj više ne vrati u zlo, odgodit će mu ovršenje kazni za vrijeme od dvije do pet godina.

Hrvatski zakon od 26. kolovoza 1916. o uvjetnom osudjenju je liberalniji od austrijske osnove, jer kod osoba, koje nisu prevalile 20. godine života, može odgoditi ovršenje kazni i onda, kad izreče kazan slobode do šest mjeseci (§ 1.).

Vrijeme, za koje mu sud odgodi ovršenje kazni, zove se pokusno vrijeme.

Vlada li se kroz to vrijeme uvjetno osudjeni valjano, oprašta mu se dosudjena kazan (§ 14.).

I ovdje je liberalniji hrvatski zakon, jer odredjuje ovo: Protekne li vrijeme kušnje, za koje je izvršenje kazni odgodjeno, da sud ne odredi njeno izvršenje, smatrat će se kao da osudjenik nije ni osudjen na kazan (§ 6.).

Po austrijskoj se naime osnovi oprašta samo kazan, ali osuda ostaje u svim svojim ostalim djelovima i posljedicama, dok će po hrvatskom zakonu smatrati se kao da nije ni osudjen na kazan.

Naprednija je austrijska osnova od hrvatskoga zakona u tom pogledu, što odredjuje, da može sud uvjetno osudjeno mladjahno lice podrvrgnuti zaštitnom nadzoru, ako drži, da je to dobro za njegovo valjano vladanje i ako u mjestu njegovog boravišta može naći povjerenika ili povjerenicu, koji će ga moći i htjeti uspješno nadzirati (§ 11.).

Takovim povjerenicima i povjerenicama imadu se imenovati poglavito muževi i žene, koji se bave zaštitom mladosti. U tu svrhu ima sud stupiti u dotičaj sa sveštenicima, učiteljima i učiteljicama, te sa organima dobrovoljne zaštite, da tako dobije valjane povjerenike.

Zadaća je povjerenicima, da za vrijeme kušnje idu zborom i tvorom na ruku svome štićeniku, da ga moralno pridižu i učvršćuju, te da mu pomažu naći zaradu, da pošteno zasluži svoj svagdanji kruh (§ 13.).

Hrvatski zakon nije ovoga zaštitnoga nadzora normirao radi toga, jer za vrijeme njegova sastavka nije kod nas bilo organizacija, koje bi bile mogle ovaj nadzor uzeti u svoje ruke.

Danas imademo već po cijeloj zemlji provedenu organizaciju županijskih, gradskih i mjesnih odbora za zaštitu porodica mobilizovanih i u ratu poginulih vojnika, koje imadu svoj vrhovni organ u središnjem zemaljskom odboru, koji je zvanično središte zaštite mladosti. Budući je u svakom mjestu, gdje je pučka škola, u život

priveden i mjesni odbor, koji imade svoje povjerenike i povjerenice, dala bi se danas u Hrvatskoj uspješno provesti i zaštita uvjetno osudjenih mladenačkih lica.

Budući je zaštita mladosti povjerena ovim odborima i njihovim povjerenicima, držim, da će kazneni sudovi moći stavljati uvjetno osudjena mladjahna lica pod zaštitni nadzor tih povjerenika, jer će na taj način najbolje polučiti svrhu njihova valjana vladanja za vrijeme kušnje.

Zatim prihvaća austrijska osnova još jedan zahtjev znanosti, a to je rehabilitaciju.

Po austrijskom i hrvatskom pravu čovjek, koji je bio u mladosti osudjen radi kažnjiva djela, koje ga difamira, nosi tu ljagu sav svoj život. Makar je otišao u drugi kraj, koji o njegovoj mladenačkoj zabludi nema ni pojma, te ondje sav svoj život radi i steče ugled i počitanje svih svojih sugradjana, može mu se svaki čas dogoditi, da svijet za tu njegovu mladenačku pogrešku dozna, i on je upropašten. On je naime dužan pred sudom, preslušan kao svjedok, kazati, da je osudjen i radi čega, jer inače počinja zločin prevare krivim svjedočanstvom.

Rehabilitaciji je svrha, da se ta ljaga, dobivena u mladosti, briše i on ovlasti,, da može pred sudom i svakom drugom javnom oblasti, preslušan kao svjedok, kazati, da je neporočan.

Dva su sustava rehabilitacije: zakonska (réhabilitation de droit) i sudska (réhabilitation judiciaire).

O zakonskoj rehabilitaciji govorimo, kada daje sam zakon osudjenom pravo, da se smatra neporočnim i da to i pred javnim oblastima na njihov upit kaže. Kod sudske rehabilitacije podjeljuje osudjenom to pravo sud odlukom.

Zakonskoj rehabilitaciji prigovara se, da nije dovoljno za postignuće rehabilitacije, da osudjeni ne bude kroz izvjesno vrijeme kažnjen, već da valja tražiti za to još i njegovo čestito vladanje kroz isto vrijeme. Uz to se ističe, da je bolje, da ga sud odlukom riješi dužnosti govoriti u tom pogledu pred javnim vlastima istinu, nego li da ga zakon ovlasti, da govori neistinu.

Protiv sudske rehabilitacije navodi izvrsni austrijski pravnik, bivši ministar pravosudja dr. K l e i n, da je vrlo pogibeljno istraživanje prošlosti čovjeka po sudu, jer mu ubija ugled, dakle postizava baš ono, što se rehabilitacijom hoće da zapriječi. On predlaže, da sud izreče rehabilitaciju, ali da ne istražuje, da li se je kroz ustanovljeno u zakonu vrijeme dobro vladao, već da samo konstatuje, da kroz to vrijeme nije bio kažnjen.

Ovo je stajalište dra. Kleina prihvatila i austrijska osnova, te odredjuje: Onome, koji je u mladenačkoj dobi osudjen radi kažnjiva djela na kazan slobode najdulje do god'ne i šest mjeseci, može sud na njegovu molbu dozvoliti rehabilitaciju, ako kroz vrijeme zakonom odredjeno nije bio ponovo osudjen. Onome, koji je kroz to vrijeme bio ponovno osudjen, može se dozvoliti rehabilitacija samo onda, kada se

unatoč ponovne osude može s osobitih razlog uzeti, da se je valjano vladao.

I u Hrvatskoj je skrajnje vrijeme, da se pristupi k temeljitoj reformi mladenačkoga kaznenoga prava, koja bi se u glavnome mogla kretati u okviru austrijske osnove ispravivši je, kako gore spomenuh. To je tim prirodnije, što imademo s Austrijom isti kazneni zakon, a i njegove dosadašnje reforme kretale su se u istom pravcu i prema istim načelima kao i austrijske.

Hrvatski zakon od 6. veljače 1902. o prisilnom uzgoju nedoraslih dokinuo je samo sposobnost ubroja i kažnjivost nedoraslih do navršene 14. godine, u koliko sud kazneni dodje do uvjerenja, da je za njihovu budućnost nužno, da se dadu na prisilni uzgoj, jer su zapušteni ili je pogibelj, da će postati zapuštenima.

Kako smo iz dojakošnjega razlaganja razabrali, današnje nastojanje ide za tim, da se mladenačka lica po mogućnosti posve otmu kazni, najpače kratkotrajnoj kazni slobode, koja ih kvari i tjera sve dublje u ponor, te da na mjesto kazni imade stupiti zaštitni odgoj, na mjesto strogoga suca dobri otac, odgojitelj.

Nema ništa prirodnijega pod suncem, nego li činjenica, da za tu zadaću nije ni najmanje podesan redovni kazneni sudac, koji sudi odraslim zločincima, te ih osuđuje na kazan, jer su krivi zločina, koji im se u grijeh upisuje.

Pa ipak je trebalo još dulje vremena, da to uvidimo, nego li da uvidimo, da mla-

denačka lica, koja su došla u sukob sa kaznenim zakonom, ne trpamo u kaznione, koje ih kvare i vraćaju gotovim zlikovcima, nego da ih treba uzgajati i tako iz korjena iščupati iz njihovih mladenačkih duša klicu, koja ih tjera na zlo, a to mogu polučiti samo mladenački sudovi.

Domovina mladenačkih sudova jest u sjedinjenim državama sjeverne Amerike.

Početak im je učinjen u Chicagu zakonom od 1. srpnja 1899. Do onda bijahu djeca zatvarana u istim uzama, dapače i u istim sobama sa okorjelim zločincima. Sudilo ih po istim zakonima i u istom duhu. Reakcija države protiv zločinačke mladosti bila je i tamo odmazdna kazan, dok je deviza mladenačkog suda očinski i blagohotni postupak sa ovim nesretnicima, jer je mladenački sud proniknut uvjerenjem, da država ima spram ove mladosti stupiti na mjesto roditelja.

Došlo se do toga, da je dijete dijete i da prema tomu valja s njime postupati kao s djetetom. Bitna crta američkih mladenačkih sudova (children's curts) jest sustav kušnje, prema kome se mladenački zločinac kroz izvjesno vrijeme stavlja pod nadzor probacionoga časnika (probacion officer), pak ako se kroz to vrijeme pošteno vlada, ne kazni se radi počinjenoga zločina. Probacioni časnik je muškarac ili ženska prema spolu mladenačkog zločinca, plaćen po državi, kome je zadaća, da prije svega istraži prilike svakoga slučaja i uzroke, koji su proizveli zločin. On imade u svom izvješću, koje podnosi sudu, navesti,

kako bi po njegovom mnijenju valjalo postupati s tim mladenačkim licem. Od najveće je važnosti pri tom lični upliv suca i časnika probacije.

Sudac mora da je čovjek pun takta, koji shvaća mladost i znade steći njeno pouzdanje.

Sudac T u t h i l iz Chicaga kaže: ja sam u svakom slučaju nastojao da radim tako kao da imam pred sobom u uredu svoga vlastitoga sina, tuženoga radi zločina.

Sudac S t u b b iz Indianopolosa veli: ja sam često opazio, da su moje riječi ostale bez uspjeha, kad sam mladom zločincu govorio sa svoje sudačke stolice, a on je sjedio na optuženičkoj klupi. Kad sam pošao k njemu i postavio mu ruku na rame ili na glavu, sjeo se uza nj, malo ne u svakom sam slučaju stekao njegovo povjerenje.

Tip uzornoga suca u tom pogledu je sudac L i n d s e y u Denveru, država Colorado. On krasno shvaća narav mladosti, koja se u nj potpuno uzda. Njega smatra mladost u Denveru svojim prijateljem i zaštitnikom, koji ju štiti protiv veksacija policije.

Dokazano je službenim podacima, da je veoma malen broj mladosti, stavljene pod nadzor probacionog časnika, bio po drugi put doveden pred sud. U Indianopolisu bijaše ih manje od 10%.

Dalnji rezultat uvedenja mladenačkih sudova bijaše, da su se otkrili svi izvori kvarenja mladosti i da im se nastoji na put

stati. Sva mladost stavljena pod nadzor, koja po drugi put dodje pred sud, živi u okolini punoj poroka, živi medju pijancama. U ovim slučajevima imade malo nade popravku, ako se ne ukloni iz ove okoline. Kad se u državi Colorado uvidilo, da su često roditelji razlogom pokvarenosti djece, stvorio se zakon, koji glasi: »Kadgod počini mladenačko lice delikat, zametnuti će se kazneni progon protiv roditelja, tutora ili osoba, koje ih nadziru ili su odgovorne za nje, ili ih potiču na taj delikat, pak ako budu proglašene krivima, kaznit će se globom do 200 dolara ili uzom do godine dana; ove dvije kazne mogu se i spojiti. Sud će moći odgoditi kazan osobama, osudjenim po ovom zakonu, koja će odgoda trajati tako dugo, dok se budu vladale na zadovoljstvo suda«.

Sudac L i n d s e y, na čiju je inicijativu ovaj zakon stvoren, pokazuje nam kako ovaj zakon djeluje na ovom slučaju: Neki čovjek pošalje dječaka u krčmu. Krčmar preda dječaku omot, da ga odnese u jednu zloglasnu kuću. Na kaznenu odgovornost je pozvan onaj, koji je dječaka poslao u krčmu, krčmara, što ga je poslao u zloglasnu kuću, a vlasnik ove, što je dječaku dozvolio unići u nju. Na taj su način prisiljena sva trojica, da štuju sveta prava mladosti.

Od 100 djece, koja bijahu pod zaštitnim nadzorom, samo su dvojica došla pred sud radi priupadnosti u vrijeme od tri godine, od kad je na snazi gornji zakon u odgovornosti roditelja. U ova dva slučaja bijahu to

djeca, koja nemaju oca, već samo siromašnu majku, koja mora raditi cio dan, te se ne može brinuti za djecu. Ova su djeca odpremljena u zavod.

Najzanimivij: mladenački sud je u Denveru, jer je sudac L i n d s e y, kako rekosmo, tip uzornoga suca za mladost.

Zakon od god. 1899. odredjuje, da svako mlado lice ispod 16 godina, optuženo radi delikta, ima doći pred mladenački sud. Ono se ima staviti po zakonu od godine 1901. pod zaštitni nadzor probacionog časnika. Na zatvor se ne smije suditi; ako je potrebno njegovo interniranje, dolazi u posebni zavod za mladost. Jedan američki nadzornik kazniona kaže: zatvoriti dijete znači posjest: ga u kola, koja voze ravno u pakao.

Ovlaštenje probacionoga časnika vrlo je veliko. Oni primaju tužbe gradjana protiv mladosti. Oni istražuju stvar i odlučuju o tom, ima li se dijete citirati pred sud ili nema. Dužnost im je, da pomno izvide svaku stvar, koji podnose sudu.

Svaki put, kad sud stavi dijete kroz izvjesno vrijeme pod nadzor, dodijeli ga jednom od probacionih časnika, koji se brine i za to, da je stalno zabavljeno poslom.

Svakih 15 dana, u subotu u jutro moraju doći dječaci pred mladenačkog suca, a u petak poslije podne djevojčice i sami donijeti izvještaj škole odnosno gospodara o svome vladanju.

Sudac L i n d s e y pripovjeda o dugoj borbi, što ju je vodio sa jednim policijskim

činovnikom glede petorice dječaka, koji su se sami prijavili, da su ukrali pet bicikla. Tečajem te borbe došao je sudac na to, što ga dijeli od toga policijskoga časnika. Policijski je časnik nastojao, da spasi pet bicikla, koji bijahu već uništeni ili dalje prodani, a sudac je išao za tim, da spasi pet dječaka. Uza sve to mu je trebalo mnogo truda, da uvjeri policijskog časnika, da je za državu Colorado mnogo važnije učiniti čest tim gradjanima petoricu mladića, nego li spasiti pet bicikla. Ovih se pet mladića krasno popravilo, te su drugima služili za primjer.

Reklo se, da nije zadaća države biti odgojitelj mladeži. Ali kako to, da se ne bi smjela, da se ne bi morala država baviti sa moralnom stranom mladeži, kad sama izjavlja, da mladež nije dovoljno zrela, da raspolaže sa svojom imovinom. Kad je tome tako, može li država podvrći ovo isto mladenačko lice pod iste zakone kao i odrasle, kad se radi o moralnoj odgovornosti?

Vrijednost budućih gradjana države daleko će više odvisiti od toga, kako se uzgoji njihova moralna snaga, njihova savjest, nego li od toga, na koji su način potrošili svoj novac. L i n d s e y vidi u ovom pokretu manifestaciju kršćanskoga duha, koji je ulio u nova zakonodavstva bratsku ljubav, nadu i veselje. U mjesto da dolazimo uništavati, mi dolazimo graditi; mjesto da dolazimo mrziti, mi dolazimo ljubiti

Neka se ne pripisuje ovo nastojanje slabosti niti utopističkim niti lijenim sanjarijama. Djelo mladenačkih sudova ne

pretpostavlja pomanjkanje odlučnosti, ni discipline, ni snage. Ono traži nasuprot mnogo više odlučnosti, a manje brutalnosti, više discipline, a manje rutine, više zanimnja, a manje ravnodušnosti, više snage a manje auktoriteta.

Tako u Americi.

Kulturna Evropa se je i u tom pogledu brzo povela za sjedinjenim državama sjeverne Amerike i uvela mladenačke sudove, naravno prilagodivši ih svojim prilikama.

Budući mi imademo ne samo kazneni zakon austrijski nego smo recipirali godine 1875. i austrijski kazneni postupak od godine 1873., prirodno je, da nas i na tom polju najviše zanimaju reforme, koje kani preduzeti Austrija.

Osnova zakona o mladenačkom kaznenom pravu uvodi i mladenačke sudove.

Za nje vrijede tri načela: 1. odijeljenje mladenačkih okrivljenika od odraslih; 2. spajanje svih mladenačkih stvari jednoga suda u rukama jednoga ili više sudaca; 3. spajanje kaznene sudbenosti i nadtutorstvene vlasti tako, da je jedan te isti sudac ovlašten obavljati jedno i drugo.

Odijeljenje posvemašnje mladenačkih okrivljenika od odraslih prvi je i glavni zahtjev, koji postavljamo na mladenačke sudove. Ne provede li se ovo načelo, onda mladenački sudovi ne mogu da zadovolje svojoj zadaći, a ta je, da zaštite mladost, koja je posrnula, od pokvarenosti i da joj omoguće popravak. Saobraštaj mladeži sa

odraslim zlikovcima, kojima je zločin prešao u krv, upravo je ubitačan za mladež, čiji još značaj nije ustaljen.

Drugi je zahtjev isto tako važan, da se sve mladenačke kaznene stvari kod istoga suda povjere jednomu te istomu sucu; a ako ih ima toliko, da ih jedan sudac ne može svladati, onda da se toj plemenitoj zadaći posveti toliko sudaca, koliko je potrebno.

Kako smo iz dosadanjega razlaganja mogli uvidjeti, zadaća je kaznenoga suca, koji sudi odraslim licima, posve druga nego li onoga, koji sudi mladenačkim licima. Ondje je krivnja, ovdje mladenačka lakomislenost, nestašnost ili zapuštenost; ondje kazna prema veličini krivnje i pogibeljnosti zločinčeve, ovdje dovadjanje na pravi put zalutalog mladog stvora, odnosno njegov popravak, ako je zapušten; ondje strogi sudac, ovdje dobri blagi otac, koji sve svoje sile ulaže samo na to, da od nevaljalog djeteta odgojem napravi čestitog, poštenog i marljivog gradjana.

Treći je zahtjev, da se kaznena sudbenost i nadtutorstvena vlast spoji u jednoj ruci tako, da je jedan te isti sudac ne samo ovlašten nego i dužan obavljati jedno i drugo.

Da naši sudovi kao nadtutorstvene oblasti ne mogu polučiti svoje plemenite svrhe, da zaštite moralno a materijalno siročad, koju im je zakon povjerio, ima uzrok svoj poglavito u tome, što ne obavlja sve nadtutorstvene poslove jedan te isti sudac, već su ti poslovi povjereni raznim

sucima, koji vrše i sve ostale poslove gradjanske i kaznene sudbenosti. Na taj način rieše akt, kada dodje na nj red, te ga onda posve izgube iz evidencije, jer im možda više nikada ni ne će doći pod ruku. Prirodno je, da se ne mogu udubiti u svaki pojedini slučaj, baviti se svakim pojedinim štićenikom, pratiti njegov odgoj, nadzirati tutora, kako upravlja sa imovinom štićenika i kako se brine za nj. Nije nikakvo čudo, da se mnogi tutor brine više za svoju korist nego za štićenikovu, da štićenika dade u službu ili se u opće ne brine za nj, a sa njegovim imetkom gospodari tako, da konačno predje u tutorovo vlasništvo, pa kad štećenik odraste, nestalo je očevine i on postade beskućnikom.

Tome zlu se dade doskočiti, ako se u život privede grnje načelo, da jedan te isti nadtutorstveni sudac vrši ovu plemenitu sudačku zadaću nad svim štićenicima, koje je zakon postavio pod njegovu zvaničnu zaštitu, da je vrši kroz cijelo vrijeme zaštite. Istom onda će on individualno poznavati svakog štićenika i njegove moralne i materijalne prilike; istom onda će on moći u svakom pojedinom slučaju odrediti ono, što je za štićenika najpodesnije.

Zaluta li njegov štićenik i dodje u sukob sa kaznenim zakonom, on će najbolje znati prosuditi, koje su mjere shodne, da se svede na pravi put, jer pozna njega, njegove prilike i njegovu okolinu.

Lične prilike mladenačkih lica, u koliko već sucu nisu poznate, valja da dade

izviditi po pouzdanim osobama, a može tražiti u tom pogledu i mnijenje organa dobrovoljne zaštite.

Naravno da ustanovljenje kažnjivoga djela pripada samo sudovima i sigurnosnim vlastima prema propisima kaznenoga postupnika.

Austrijska osnova odredjuje, da se mladenačkom okrivljeniku ima za glavnu raspravu kod sudbenoga stola, to jest kod zločina i prestupaka vazda postaviti branitelj. Kod prekršaja, to jest kod kotarskoga suda, ima mu se postaviti branitelj onda, kada je njegov zakoniti zastupnik (otac, tutor) sukrivac njegovog kažnjivog djela, kada je okrivljeno mladenačko lice duševno zaostalo, ili se postavljanje branitelja ukaže potrebitim ili shodnim iz drugih razloga.

Kod prekršaja mogu biti branitelji i druga sposobna lica i žene.

Ja držim, da bi trebalo obligatorno odrediti branitelja i kod prekršaja, koji će sve svoje nastojanje posvetiti tome, da se potanko izvide prilike optuženikove i da se odrede takove mjere, koje su za njegovu budućnost najpodesnije. To se je moglo učiniti tim lakše, kad se proširilo pravo obrane na sva sposobna lica jednoga i drugoga spola.

Kako se danas za zaštitni rad zanimaju sve širi krugovi, biti će najlakše naći sposobna branitelja u svakom slučaju.

Biti će dobro, da bude uza nj na glavnoj raspravi kao njegov branitelj povjerenik ili povjerenica, kome je povjerena po

gradskom ili mjesnom odboru zaštita njegova, jer pozna skroz na skroz njega i njegovu okolinu, pak će biti i sudu i braniteliku od prave pomoći.

Javnost glavne rasprave isključena je beziznimno kod mladenačkih optuženika.

To načelo postavlja i austrijska osnova i svi zakoni i osnove o mladenačkim sudovima.

Razlog je tome, što javnost rasprave i prisutnost publike, te uvjerenje, da će sve novine donijeti opširne izvještaje o njegovom djelu, upravo ubitačno djeluje na dušu mladenačkoga lica. Ono je ponosno na to, da su oči tolikih ljudi uprte na nj, a još je više ponosno na to, što će sutra raznijeti novine njegovo ime na sve strane. Taj žalosni ponos je u bezbrojnim slučajevima mladenačkog delinkventa tako učvrstio na putu zločina, da je na stazi zločina padao sve dublje i dublje, dok nije postao nepopravljivim priupadnikom.

Radi toga se niti osuda ne proglašuje javno, kad bi to bilo na uštrb popravku ili budućnosti okrivljenikovoj.

Ne valja naime zaboraviti ni na tu okolnost, da uslijed javnosti rasprave i javnog proglašenja osude doznaju za kažnjivo djelo mladenačkoga lica široki slojevi, koji danas čitaju novine, što će mu barem otešćati ako i ne onemogućiti u budućnosti čestit i pošten život, jer radja spram njega nepouzdanjem i vječitim predbacivanjima.

Ovo su u kratko razložena glavna načela mladenačkoga kaznenoga prava i mladenačkih sudova, koje postavlja moderna nauka i prihvaćaju zakonodavstva.

Svršavam sa iskrenom željom i pouzdanom nadom, da će ih i hrvatski zakonodavac što prije uzakoniti i hrvatski suci uz potporu svakog pravog rodoljuba što prije provesti na spas i probit mladosti naše, uzdanice naše, budućnosti naše.

Od istoga pisca izašlo je:

Cecar Beccaria: **O zločinima i kaznama.** Prevod. Zagreb 1889.

Nužna obrana. Zagreb 1889. — Drugo izdanje. Zagreb 1910.

Kazneno pravo. Učbenik priudešen po dr. K. Janki. Prvo izdanje. Zagreb 1893. Drugo popravljeno izdanje. Zagreb 1902. Treće popravljeno izdanje. Zagreb 1905. — Četvrto popravljeno izdanje. Zagreb 1908. — Peto popravljeno izdanje. Zagreb 1913.

Medjunarodna kriminalistička udruga. Predavanje. Zagreb 1895.

Tumač gradjanskomu parbenomu postupniku. Uz sudjelovanje dr. J. Šilovića napisao A. Rušnov. Zagreb 1894.

Gesetzgebung und Literatur Kroatiens. Posebni otisci iz »Jahrbuch der internationalen Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschafttlehre« 1896., 1897., 1898. i 1904., 1910.

Gesetzgebung und Literatur des Strafrechts in Kroatien. Posebni otisak iz »Mitteilungen der Intternationalen kriminalistischen Vereinigung« 1897.

Sloboda volje i kazneno pravo. Govor držan pri instalaciji rektorom hrvatskog sveučilišta 19. listopada 1898. Zagreb 1898. Drugo izdanje. Zagreb 1912.

Kazneni postupnik. Drugo izdanje zakona i naredaba te rješidaba kr. stola sedmorice i vrhovnog suda u Beču. Hrvatski zakoni XII. Zagreb 1898. Treće izdanje. Zagreb 1909.

Zapuštena i zločinačka mladež. Zagreb 1900.

Kazneni zakon. Drugo izdanje zakona i naredaba te rješidaba kr. stola sedmorice i vrhovnog suda u Beču. Hrvatski zakoni XV. Zagreb 1901. Treć izdanje. Zagreb 1908.

Zwangserziehung Minderjähriger in Kroatien. Posebni otisak iz »Mitteilungen der Internationalen kriminalistischen Vereinigung« godine 1902.

Ruski preventivni i kazneni zavodi. Zagreb 1902.

Deveti opći kongres medjunarodne kriminalističke udruge. Zagreb 1904.

Deseti opći kongres medjunarodne kriminalističke udruge. Zagreb 1907.

Čedomorstvo. Predavanje. Zagreb 1907.

Kaznena odgovornost učitelja. Predavanje. Zagreb 1908.

Tiskovni zakoni. Zagreb 1908.

Za koje posljedice svoga djela odgovara oziditelj. Predavanje. Zagreb 1909.

Studije o reformi hrvatskoga kaznenoga zakona. I. Uvjetna osuda. Zagreb 1910.

Liga za zaštitu zapuštene djece. Predavanje. Zagreb 1911.

Privatni delikti po bosanskoj noveli. Zagreb 1911.

O razvoju krivnje u hrvatskom kaznenom pravu. Zagreb 1912.

Pogibeljan zločinac. — Medjunarodno uredjenje izručbe zločinaca. (Jedanaesti kongres medjunarodne kriminalističke udruge.) Zagreb 1912.

Uzroci zločina. Pučka sveučilišna predavanja. Izdanje Matice Hrvatske. Zagreb 1913.

Die bedingte Verurteilung in Kroatien. Posebni otisak iz »Festband anlässlich des 25 jährigen Bestehens der Internationalen Kriminalistischen Vereinigung«. Berlin 1914.

Društvena obrana protiv pogibeljnih zločinaca. — Reforma nauke o pomoćnim znanostima kaz. prava. (Dvanaesti kongres medjunarodne kriminalističke udruge.) Zagreb 1915.

Karitativni rad za vrijeme rata. Pučke sveučilišno predavanje. Zagreb 1915.

Socijalna skrb za djecu. Pučko sveučilišno predavanje. Zagreb 1915.

Pokušaj u hrvatskom kaznenom pravu. Zagreb 1916.

Skrb za porodice vojnika palih u ratu. Pučko sveučilišno predavanje. Zagreb 1916.

Zaštita ratne siročadi u Ugarskoj i Austriji. Zagreb 1916.

Socijalna skrb za porodice i siročad hrvatskih ratnika. Predavanje. Zagreb 1917.